

SEVGİ SOYSAL VE CEZAEVİ GÜNLERİ: YILDIRIM BÖLGE KADINLAR KOĞUŞU ROMANINDA BİREY VE GRUP PSİKOLOJİSİNİN DOĞURDUĞU ÇATIŞMALAR VE UYUM

*Canan OLPAK KOÇ**

ÖZET

Bu çalışmada Sevgi Soysal'ın Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşu romanı incelenecektir. Mahkûmiyetin gereği olarak cezaevinde oluşan sosyal ortama birey ve grup olarak mahkûmların katkıları nelerdir? Grup psikolojisinin yarattığı yakınlık veya çatışma yaşanmakta mıdır? Bu yakınlığın ya da çatışmanın mevcut ceza süresine etkileri nedir? Darbe döneminin cezalı yazarlarından Soysal, eserinde dönemin siyasi baskı dolu şartlarını cezaevi ortamında okura yansıtmaya çalışarak bir anlamda anı-roman yazmıştır. Yukarıda sorulan sorular tutuklu ve hükümlü kişilerin mevcut cezaevi yönetimiyle ilişkileri içinde cevaplandırılmaya çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sevgi Soysal, Askeri Cezaevi, Kadın Mahkûm, Grup psikolojisi.

SEVGİ SOYSAL AND PRISON DAYS: THE CONFLICTS AND HARMONY WHICH ARE CAUSED BY INDIVIDUAL AND GROUP PSYCHOLOGY IN THE BOOK NAMED “YILDIRIM BÖLGE KADINLAR KOĞUŞU”

ABSTRACT

The novel named “Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşu” of the author Sevgi soysal will be reviewed in this study. What are the contributions of the prisoners as parts of individual and group to the social atmosphere created in the prisons? Is there o conflict or intimecy on the duration of the punishment? Soyal, one of the punished authors of Coup D'etat Stage, wrote a memojr-novel reflecting the political pressured conditions of the prisons the above questions are tried to be answered within the relationships of the convicts and the management of the prison.

Key Words: Sevgi soysal, Military prison, Woman convict, Grup Physchology.

* Ondokuz Mayıs Ü. Sos. Bil. Ens. Türk Dili ve Ed. ABD Doktora Öğrencisi: El-mek: c_olpak@mynet.com

Giriş

Cezaevlerinin ana mantığı, bedenin işlemiş olduğu suça ceza vermektir. Burada suçu işleyen ve suçun cezasını çeken birdir. Öte yandan aklın işlemiş olduğu suçun cezasını bedene yüklemek, haksızlıktır. Akla ceza vermek mümkün olmadığına göre ya bedene ceza verilmeyecektir ya da düşünce suçu diye bir şey olmayacaktır. Suçlunun beden olduğu bir cezalandırma sisteminde aynı suçu tekrar işlemenin önüne geçilecektir. Öte yandan suçun fikir olduğu bir durumda aklın aynı suçu işlemesi engellenemeyecek, kişi o suçu işlemeyi sürdürecektir, bu yüzden de vicdani bir muhasebe içine girmeyecektir. Suçlu olarak damgalanan bireylerin kendini haklı kabul etmesi ve haksızlığa uğradığını düşünmesi, beraberinde birtakım psikolojik çatışmaları getirecektir. *Bu psikolojinin ilk adımı kendine acıma, ikinci adımı içinde bulunduğun durum için karşı tarafı suçlama, üçüncü adım ise bunu önlemek için harekete geçme şeklindedir.* (Coşar 2011: 304)

Muhatabı toplum olan bütün sorular bizi sosyolojiye götürür. Sosyoloji bir anlamda bünyesinde toplum psikolojisini ele veren anahtarları saklar. En az iki kişinin olduğu her yerde toplumdaki bahsedilebilir. Sebep her ne olursa olsun oluşturulan bu topluluklar kendi içinde bireylerin ötesinde bir kanun ve tarz oluşturur. Paylaşım, hukuk, ahlak hep en az iki kişi ile oluşturulan sistemlerdir. İşte her an her yerde karşımıza çıkan ve bizim de dâhil olduğumuz topluluklar genel bir bakış açısı kazanmak adına incelenmeyi gerektirir. Normal koşullarda bile irdelendiğinde çeşitli çatışmaların izini sürmemizi sağlayan gruplara bir de cezaevi çerçevesinde bakmak faydalı olacaktır.

Edebi metinler çerçevesinde toplumsal olay ve olgulara bakmanın toplumbilimlere zenginlik ve derinlik kazandıracığı muhakkaktır. Merrill'in ifadesiyle İnsan etkileşimlerinin hayali bir betimlemesinden başka bir şey olmayan edebiyat (Alver-Fişne 2004:43) bu haliyle, toplumsal hareketliliğin metin üzerinde durağanlaşmış halidir denilebilir. Öte yandan kurgusal bir metinde toplumsal realitenin metinsel durağanlığa yansımaları kadar yazarın kişiselliği de yadsınamaz bir gerçektir. *Bir yazarın kaleme aldığı eserlerinde yarattığı kahramanlara endi kişiliğinden bir şeyler yansıtması ihtimal dâhilindedir. Bazen de yazar, edebi eserlerinde yazılanın kurgusal dünyasını zorlayarak yaşadıklarını doğrudan doğruya yansıttığı görülebilir.* (Ayata-Tonga 2008: 13) Burada anı türü, kurgu ile realitenin arabuluculuğunu üstlenir. *Bir yazarı cemiyet içindeki yerine yerleştirmek için tutulacak ilk yol yazarın kaynakları üzerinde bilgi edinmektir.* (Escarpat 1968: 45) Bu yönü ile edebiyat tarihini ilgilendiren, yazarın cemiyetteki konumlandırılması için yazarların arka bahçesi diyebileceğimiz anılar, aynı zamanda yazarın anlattığı olay ve kişileri toplumda nasıl konumlandırıyor; bunu da gösterir.

Soruna Türkiye'nin en çalkantılı dönemlerinden birinde cezaevine girmiş ve cezaevi anılarını Yıldırım Bölge Kadınlar Koşuşu adlı eserinde kitaplaştırmış Sevgi Soysal cephesinden, adı geçen eser bağlamında bakmak belki de, mahkûmlar arasındaki psikolojik çatışma ve uyumları anlamada daha yararlı olacaktır. Böylelikle cezaevinde bulunan ve tek bir sıfatla, suçlu sıfatı ile gruplandırılmış insanlar arasında bile farklılaşmaların olduğu görülecek; suçun kökeninde olan çatışma ve suçun doğurduğu çatışmayı anlamamızı sağlayacaktır.

SEVGİ SOYSAL'IN CEZAEVİ GÜNLERİ

Sevgi Soysal'ın ilk hikâye denemesi 20 Kasım 1961'de Değişim Dergisi'nde yayımlanan Ne Güzel Suçluyuz biz Hepimiz adlı hikâyedir. Değişim Dergisi 1962 yılına kadar 12 sayı yayımlayacaktır. Bu sayılarda daha çok varoluşçuluk üzerine yazılara yer verilecektir. O dönemde bu akımdan etkilenen isimlerden birisi de Erdal Öz'dür. Soysal, yeni yazılarını değerlendirmesi için önce Erdal Öz'e götürür. Öz'ün bu yazılar üzerine yaptığı genel tespit "*Biraz gerçeküstü boyutları olan birtakım duygusal izlenimler.*" (Doğan 2003:62-66) şeklindedir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/2 Spring 2012

Yeni Türk Edebiyatının son elli yılına damgasını vuran kadın yazarlardan biri şüphesiz Sevgi Soysal'dır. Bunu söyleyebilmek için yazarın kitaplarını okumak ve yarattığı karakterlerdeki inandırıcılığı ve başarıyı fark etmek gerekir. *Yapıtlarında kurgunun merkezine ağırlıklı olarak benzer niteliklerde kadın karakterleri yerleştirdiği göze çarpan Sevgi Soysal'ın, Türk edebiyatına gerek psikolojik yapısı gerekse yaşama bakışıyla farklı, yeni bir kadın tipini kazandırmış olması, onu diğer yazarlardan ayıran en belirgin özelliklerindedir* (Somuncuoğlu 2002: 1) Bu anlamda o, bir dönem kadın psikolojisini anlamada bugünün insanına ışık tutacak niteliktedir. Mümtaz İdil'in "Türk edebiyatında, hikâyeleri ve romanlarıyla, alışılmamış yepyeni bir kadın tipini armağan eden, ilk değilse bile en başarılı sanatçı" (İdil 1998: 27) kabul ettiği Sevgi Soysal, Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşu'nda kadın mahkûmların var olan/olmayan suçluluk psikolojilerini anlatırken aynı zamanda, Türkiye'nin en çalkantılı dönemlerinden birisine, 12 Mart ihtilalı sonrasına ayna tutar. Bu ayna gösterir ki aslında, cezaevlerini doldurup taşıran tüm o mahkûmların çok da ciddi anlamda bir vicdan muhasebeleri yoktur. Çatışma, suç psikolojisinin önüne geçmiştir. Çünkü birçoğu, değil düşünce suçu işlemek, dönemin koşullarında son derece eften püften sebeplerle hapse girmişlerdir. Sevgi Soysal bu durumu şöyle anlatır:

Sevgi Soysal'da hapishane demek, bir anlamda toplumun küçültülmüş bir kesitini oluşturan tutukluluktan ve tutuklu insandan giderek düzenle ve kişilerle hesaplama demektir. (Bayrak ,1976) Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşu'nda kadın mahkûmların var olan/olmayan suçluluk psikolojilerini anlatırken aynı zamanda, Türkiye'nin en çalkantılı dönemlerinden birisine, 12 Mart ihtilalı sonrasına ayna tutar. Bu ayna gösterir ki aslında, cezaevlerini doldurup taşıran tüm o mahkûmların çok da ciddi anlamda bir vicdan muhasebeleri yoktur. Çatışma, suç psikolojisinin önüne geçmiştir. Çünkü birçoğu, değil düşünce suçu işlemek, dönemin koşullarında son derece mesnetsiz sebeplerle hapse girmişlerdir. Sevgi Soysal bu durumu şöyle anlatır:

"Bu korku filmlerini andıran avlar bir yana, bir de "gayri ciddi" tutuklamalar vardı. Olmadık insanlar, olmadık nedenlerle tutuklanmışlardı o dönemde. Elbet bu tutuklamaların da uygulayıcıların belirli bir tutarlılığı olan nedenleri vardı; ama kimi zaman da tutuklunun kişiliği, bütün 12 Mart havasını bir güldürüye dönüştürür, millet de, dışarıda olsun içerde olsun ferahlardı biraz. Bu bakımdan bu tür tutuklamalar, çeşnisiydi 12 Mart'ın. Kazıklama huyundan bir türlü vazgeçemeyip sıkıyönetim görevlisini de kazıklamaya kalkan gazinocudan fiyatını düşürmeye yanaşmayan bar kadınına, ne tutuklular görmüştür 12 Mart koşulları. Pek muhbir vatandaşlarımız ise, kızdıkları kiracıdan bozuldukları komşuya kadar..."(Soysal 18)

Dönem, eyleme geçmiş düşüncelerden ziyade erkin topluma damgalar çerçevesinde yaklaştığı koşulların neticesidir. *Kişinin sosyal durumunun tanımlanması, belli bir kültür kalıbına oturtulması ve o kültürel kalıbın standardının belirlenmesine 'sosyal damgalama' veya 'etiketleme' denir.* (Tarhan 2010: 50) *Kültürel ve psikolojik savaşta, toplumlar sembollerle stigmatize edilerek düşman haline getirilebilir.* (Tarhan 2010: 51) 12 Mart ihtilalinde ve sonraki ihtilallerde toplumda damgalama yöntemiyle kutuplar oluşturulmuş, kutuplar arasında çatışmalar çıkarılarak ihtilale zemin hazırlanmıştır. Sevgi Soysal'ı Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşu'yla tanıştıran da aslında o günün şartlarında işlediği bir suç değil, daha önceden bir yafta olarak boynuna yapışmış damgadır. O damganın en birincil sebebi de şüphesiz, Sevgi Soysal'ın tutuklandığı günlerde eşi Mümtaz Soysal'ın düşünce suçuyla Mamak Cezaevinde tutuklu olmasıdır. Soysal, nişanlı bir arkadaşının arabasında yolculuk etmektedir. Nişanlılar aralarında tartışır. Taraflardan birisi en sonunda "yeter" diye bağırır. Ne var ki bağırarak için çok yanlış bir yeri, İsrail Sefaretinin tam önünü seçmiştir. Ve süreç başlar:

"Düdükler, toplum polisleri ve sefaret bekleyen tomsonlu erler, saatlerdir neyi bekliyorlarsa işte o olmuşçasına sardılar arabayı. Bizi evden izleyen sivil taksi de yetişince takım tamamlandı.

Turkish Studies

Buyuruş o buyuruş!

“Adınız? Ya, demek tanıksınız? O an baş sanık olduğumun bilincine vardım ya, çok geç. I No’lu Sıkıyönetim Mahkemesi Başkanı koskoca Ali Elverdi Paşa’nın karşısında bilinçlenmenin ne anlamı var? Ali Elverdi Paşa için, ha tanık ha sanık, muzır kişi misin değil misin, sen ona bak!”(s.28)

Buyurulan yer Yıldırım Bölge’dir. Yıldırım Bölge, askeri garnizonun ortasında yer alan bir cezaevidir. Hangardan bozma bir koğuş olan bu yer yalnız kadın tutukluları değil aynı zamanda az ötesinde yer alan başka bir hangardan bozma yapı ile erkek tutukluları da barındırmaktadır. Yazar, anılarını roman tadında anlattığı Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşu kitabında Yıldırım Bölgeden birazda alayvari bahseder. Kışlanın ortasında erlerin söylediği türküler eşliğinde çekilen cezalar zaman zaman keyifli anlara dönüşür. Hatta yazarın ilk tutukluluk döneminde koğuşa getirilen birçok öğretmen okulu öğrencisini görünce, *Böylece, Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşu 12 Mart’ın ilk dönemlerinde tam bir yatılı öğretmen okulu oldu çıktı (Soysal: 27)* demiştir. İlerleyen günlerde kendilerine eğlence ve oyalanma aracı olarak örgü örmeyi bulan kadınlara hayretle ve içtenlikle bakan yazar *şişlerin çıkardığı çıtırtıya takıyorum aklımı. Sonunda dayanamayıp, biraz da hasetten ad takıyorum koğuşa “Yıldırım Olgunlaşma Enstitüsü.” (Soysal 30)* ifadesiyle belirttiği üzere bu adı vermiştir.

Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşu, 12 Mart dönemindeki gerilimli birey ve toplum bağlamında, kadının çıkmazları ile çatışmalı durumlarını anlatır. Kitap aynı zamanda Soysal’ın ilk öykülerinde görülen öykünmeci varoluşçu-nihilist etkilerden kaynaklanan dönemin bunalım edebiyatı anlayışından (İdil 1998: 25-29) kurtularak toplumsal gerçekçi bir anlayışı benimsediğini gösterir. Koğuş bu çatışmalı zihniyetlerin adresi niteliğindedir. Tutuklanma ile yeni bir sosyal ortam ortaya çıkar. Artık kimin nerden geldiğinden çok bulunduğu yerdeki konumu ve bu konumu değiştirme çabaları önemlidir. Yıldırım Bölge, 12 Mart dönemindeki asi ruhlu kadınların kendini teslim etmeyişinin simgesi olur. Tutukluluk başlar ve beraber yaşamanın getirdiği zorunlu kurallar ile gönüllü oluşturulan kurallar dönemi beraber devam ettirilir. Askeri idare tarafından konulan zorunlu kurallar olsun, koğuş içi iç nizamı sağlamak için gönüllü olarak oluşturulanlar olsun hepsi peşinden isyanı getirir. Bu, sosyal tabakalaşmanın getirdiği zorunlu bir sonuç olarak kabul edilir ve hoş karşılanır. Bir anlamda çatışmanın bile bir uyum doğurduğu yerdir Yıldırım Bölge.

Yazar ilki 1971 ilkbaharı ve yazında diğeri ise tahliyesinden kısa bir süre sonra olmak üzere iki kez kalmıştır adı geçen yerde. İlk tutukluluk döneminde yukarıda yazarın anlatımında da verdiğimiz gibi sakinleri ve onların faaliyetleri ile tam bir yatılı okul havasında olan koğuş ikinci tutuklanışta değişmiştir. 1971 ilkbaharı ve yazında koğuşta farklı yaş gruplarından kadınlar kalmaktadır. Yazar gibi doğal sosyal ortamından koparılıp getirilen birçok kadının barındığı bu koğuşa ilk olarak kişiler profilinden bakmak, oluşan zihniyeti anlamak açısından faydalı olacaktır.

Kitapta yazar cephesinden koğuş ve arkadaşlar anlatılırken aslında dönemin kadınlarındaki zihniyet haritası da çıkarılmıştır. Ancak bu kadınlar tabii ki yazarın tutuksuz ve tutuklu hayatında tanıdığı kadınlarla sınırlıdır. Bu nedenle kitaptaki kadınlara koğuşta yer almayan birçok Anadolu kadını düşünüldüğünde Türk toplumunun kadın profili olarak bakmak yanlış olacaktır. İlk tutukluluk ve sona ermesine kadar anlatılan bölümlere baktığımızda bu dönemin ciddiyetinin yeterince anlaşılmadığı, biraz da Yıldırım Bölge’nin ilk sakinleri olmuş olmanın verdiği bir acemilik ve düzensizlikle ilişkilerin ve olayların geliştiği görülür. Oysa ikinci tutuklanış ile beraber yazar bunların oyun olmadığını farkına varır. Bu ikinci buyruluştur. Üstelik sebebinin tam olarak ne olduğunu hala bilmeden. Bu dönemin anlatıldığı bölümlerde iş daha ciddidir. Herkes orda olmanın getirdiği sonuçlara razı olmaya, böylece, grup mantığı ile yaşamaya daha istekli ve aynı oranda bireysel çabaların da önemini farkındadır.

Turkish Studies

Kitabın ilk on iki bölümünde anlatılan ilk tutukluluk günlerinde erkek koğuğu ve askeri personel ve erlerin dışında birçok farklı kadınla karşılaşılıyor. Şişman polis, en az otuz kişiden oluşan koğuştaki sayıları tam olarak belirtilmeyen ancak yirmiyi aşkın olduğu söylenen ve sadece birkaç yerde Mehtap, Güler ve Meral diye üç isim verilen öğretmen kızlar, Dev-Genç sanığı iki üniversiteli genç kız, Behice Boran, Oya Baydar, Sevim Onursal, Meşgul Melahat, Esin Çelikkın, Müdire Naciye Hanım, Ela ve yazarın kendisi ismi verilen kadın tutuklulardır.

MAHKÛMİYETİN UYUM VE PSİKOLOJİK ÇATIŞMALARA ETKİSİ

Kitapta ilk kez sahneye çıkan kadın, yazarın kendisi, yani Sevgi'dir. Sevgi bir buyurun sözü ile getirilir sorgu odasına. "*Buyurun*"un altında yatan emir anlamını bilmesi daha önceden de buna alışık olduğunu göstermektedir. Aynı günlerde, bir fakültede dekan olan kocası, Mümtaz Soysal da Mamak cezaevinde yatmaktadır. Hangi gerekçe ile tutuklandığını ilk başta anlamayan Sevgi, çok suç işlediğini alayvari bir biçimde kabul etmektedir. Nişanlı bir arkadaşının arabasında iken tam İsrail Sefaretinin önüne gelmişler ki arkadaşlarının arasında çıkan tartışma alevlenir ve biri *Yeter!* diye bağıırır. Bu olay tutuklanması için yeterli bir sebep görülür. Daha ilk misafirlerini ağırlıyor olmasına rağmen Yıldırım Bölge'den haberdar olan yazar bir asker selamı çabukluğu ile tutuklanır. Daha sonra Ali Elverdi mahkemesinde daha somut bir gerekçe bulunur ve kimliksiz dolaşmak suçu ile Yıldırım Bölge'ye gönderilir. "*Sövüp duruyorum kendime. Bu kapana da yakalanılır mı diye.*" (Soysal 22) ifadesi daha ilk sahnelerinde erkek ruhunu ortaya çıkaran Sevgi karakterindeki ilginç tezdı devamında dile getirir. Asiliğın ötesinde mantığı da barındırır ruhu. *Ama sövmenin anlamı yok. Şimdi kullanışlı şeyler düşünmeli.* (Soysal 22)

İlk tutuklanmış döneminde bu tezdı devam edecek ancak olayları ve durumu kontrol edici mantık daima baskın gelecektir. Örneğın kadınların şiş örme merakını ilk başta hem kabiliyetsizliğinden hem de şişlerin çıkardığı gürültü nedeni ile yadırgayan yazar, daha sonra bunu hemen kabullenecek hatta bu durumu eğlence konusu yapacaktır. Okumayı seven Sevgi, koğuşun gürültüsünü toplu yerde yaşamının sıkıntısı olarak kabul edecek ve bu konuda kimse ile tartışmayacaktır. Öğretmen kızların, havalandırma saatindeki oyunlarına katılmak isteyen, gözaltı koğuşuna yeni getirilen bir kadın nedeniyle çıkan kavgaya eğlence gözü ile bakan ve bunu kaçırmayan Sevgi, ilk tutuklanmış boyunca uyumlu ve uzlaştırıcı olmuştur. Öyle ki haksızlık karşısında herkesin yanında durmasını bilmiştir. Şişman polisin kocası karakola götürüldüğünde tanık olabileceğini dahi söylemiştir. Zor koğuş koşullarına rağmen *buranın en güzel yanlarından birisi, acını paylaşmak, her şeyi her şeyi paylaşmak, bunu öğrenmek ve tadına varmak.* (Soysal .43) derken de bu örneklenebilir. Gün batımlarından hoşlanmayacak kadar realist olan ve hüzne tepkili Sevgi, görüş günlerinden sonra hüzne yenik düşmektedir.

Deniz Gezmişler için koğuştı yapılması düşünülen açlık grevi, tutuklular arasında tartışma konusu olur. Sevgi bu konuda koğuşun hiyerarşisine uyar. *Gerçekten de, tutukevlerinde, yüksek sesle ifade edilmeyen bir "tutuklanma maddesi hiyerarşisi" vardı.* (Soysal 61) Adı bir suçtan tutuklanmış gözükken Sevgi bu ilk tutuklanma döneminde cezaevine misafirhane gözü ile bakmış bu nedenle genel grup hukukundan aykırı hareket etmemiştir. *Tutukevini, içi ve dışıyla bir kartpostal gibi algılıyorum ancak.* (Soysal 65) derken de bunu ifade etmekte, kendini gruba geçici süre ile dâhil etmektedir. Aslında kendini güvende hissettiği Yıldırım Bölge'den kısa bir süre sonra tahliye edilir.

Yazarın tutuk odasına getirilmesi ile beraber sahneye çıkan ikinci kadın, Gazi Eğitim Enstitüsünde İngilizce Öğretmeni olan orta yaşlı Naciye Öncü'dür. Müdirelik yapan Naciye Hanım'ın suçu sıkıyönetimde gözaltına alınan öğrencilerinin arkasına düşmesi ve onları arayıp sormasıdır. Okulunda görev yapan öğretmenlerin de ihbarı ile tutuklandığı söylenen Naciye Hanım *üzgün ve durgun. Başına haksızlık geldiği muhakkak ve bunu sindiremediği belli* (Soysal 24) biridir. Yazarın zorlansa bile anarşist çıkaramam dediği müdire, tutukluluk süresi boyunca da bu

Turkish Studies

tavrını korumuştur. Yaşlarının yakınlığı nedeni ile Behice Boran'la havalandırmalarda oturan ve diğer kadınları seyreden Naciye Öncü'nün açlık grevindeki tavrı koğuşu yönlendirmiştir. Uzun süre grevi katılıp katılmayacaklarını tartışan koğuş sakinleri yemeklerin gelmesi ile hareketsiz kalır. Ancak Müdire Hanım, grevin kimseye faydası olmayacağı görüşü doğrultusunda kalkar ve sessizce yemeğini alır. Bu çaresizliğin olduğu kadar bu konudaki fikrinin de göstergesidir. Ve ardından koğuştakilerin birçoğu aynı şeyi tekrarlar. Koğuştaki yaşı ve tavrı gereği bir saygınlık kazanan Naciye Öğretmen'den ve Behice Boran'dan gizli, su içine kolonya damlatılarak içilir. Bu, koğuş içinde yaş gereği bir hiyerarşinin varlığını ortaya koyar. Koğuştakilerden farklı bir yapısı olan Naciye Hanım, koğuşa gelen ve kötü işler yaptığı söylenen Melahat ile beraber kalmak istememektedir.

Naciye Hanım, nice iyi insan da olsa, aldığı terbiyenin dışına çıkamıyor. Babası din adamıydı ya. Ciddi bir iş kadını, bir aile kadını o, barda çalışan bir kadınla aynı yere kapatılmak ağrına gidiyor. (Soysal 48)

Ancak bu konuda Sevgi'nin eleştirel tavrını kabul eder ve olay Naciye Hanımın ikna edilmesi ile kapanır.

Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşu kendi başına bir grup olarak ele alınmanın ötesinde kendi içinde de grupları barındırmaktadır. Bu grupların en belirgin ve kalabalık olanı yirmiyi aşkın kızdan oluşan öğretmen okulu öğrencileridir. Onların koğuşa katılması ile Yıldırım Bölge tam bir yatılı okul havasına bürünmüştür. *Yirmi, yirmi iki yaşlarında deli fişek kızları 12 Mart faşizmi, sosyal bir nizamı devirmek için mektupla örgüt kurmaktan, ahurdan bozma bir koğuşa tıkmış, dururlar mı? Sessizlik saati deyince susup, uyku saati denilince uyurlar mı? (Soysal 28)* cümlelerinde de görüldüğü gibi bir grup olarak koğuşa dâhil olan kızlar, hemen kendi düzenlerini de getirmişlerdir. Ancak tutuklama süresi boyunca kimse ciddi anlamda onların bu biraz da haylaz tavırlarından sıkılmayacak, hatta zaman zaman canlılıkları, neşeleriyle diğerlerine de yaşama sevinci verecektir. Havalandırmada gördükleri bir kuşa acıyacak kadar duyarlı genç kızlar, bu tutuklamalara boyun eğmeyecek kadar da dirençlidirler. Havalandırma saatinde dışarı koşuşan kızlar Yıldırım Bölge'deki askerlerin de ilgisini çeker. İngilizce öğrenme çabaları, büyük yaştaki kadın tutuklulara karşı saygıya dayalı korkuları gruba uyumları bakımından önemlidir.

Behice Boran, Yıldırım Bölgenin hem yaşça hem siyasal ağırlık olarak en büyük isimlerinden biri olarak çıkar karşımıza. Sakin ve olgun tavrı herkesi kısa sürede etkisi altına alır. Ancak bu etkiyi liderlik olarak hiçbir zaman kullanmayacaktır. Olayları dışarıdan seyretmeyi seven ve enerjisini kısa vadeli kazançlar için harcamayacak bir kadındır. Siyasi gücüne karşı el işlerinde beceriksiz olan Boran, yine de koğuştaki geçen günlerinde yapılan faaliyetlere katılma gayretindedir. Öyle ki şişle örgü örmek için oldukça çaba sarf eder. Midesinden rahatsız olan Behice Boran buna rağmen davasının başlaması ile üzerindeki yorgun ve hasta havayı atar. Koğuştaki büyükanne tavrında olan kadın, yeri geldiğinde kızmasını da becerenlerdendir. Bunu bilen mahkûm kadınlar ondan gizlenecek şeyleri tahmin ederek dikkatli davranırlar. Boran açlık grevine kesin olarak karşı oluşu ve Deniz Gezmişleri eleştirel tavrı ile de grubun dışında açık olarak kalabilen bir kişidir.

Kadın mahkûmlara şişleri saklama konusunda göz yuman şişman polis de diğer kadın karakterlerle aynı konumda olmasa bile gruba uyumu ile dikkati çeker. Bir hayat kadının gözüne alınması olayında araya giren kocası için endişe eden polis de, toplumda mağdur bırakılan ya da bırakılabilecek kadın sınıfına dâhil olma noktasındadır. Ve bu noktada koğuştaki kadınların desteğini alır.

Meşgul Melahat, şişman polis gibi gruba tamamen başka sebeplerle dâhil olan bir kadındır. Bir erkeğe karşılık vermemesi sonucu gözüne alınan Melahat, tutuklandığı andan itibaren gruba tavırlıdır. Oysa bir kadın olması nedeni ile grup onu hemen kendi içine dâhil edecek hatta kendi

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/2 Spring 2012*

içlerindeki çatlak sesleri de, Müdire Naciye Hanım gibi, susturacaktır. Melahat ise “*Ah bu da mı başıma gelecekti? Ah kaderim! Ben ne yaptım daaa beni bu komünistler arasına attılalaaar!*” (Soysal 49) diyecektir. Melahat’ın bu serzenişi, dönemin koşulları içinde ortaya çıkan siyasi, askeri damgalama ile genel geçer ahlaki damgalamanın tezadı yönünden de ilginçtir. Diğer mahkûmlar siyasi damga nedeniyle dönemin ihtilalci askeri mahkemeleri tarafından mahkûm edilmişlerdir. Melahat ise yaşadığı hayat münasebetiyle kötü kadın olarak toplum tarafından damgalıdır. Böyle bir karşılaşmada toplumun damgaladığı kadın, karşı tarafı tutar. Aynı zamanda komünistliği bar kadınlığından daha kötü telakki ederek dönemin toplumsal anlayışı hakkında bilgi verir.

Sevim Onursal, Oya Baydar benzer davalardan tutuklu bayanlar arasındadır. Hanım hanımcık bir kadın olarak bilinen Sevim de Oya gibi titizliği ile dikkat çeker. Temizlik konusunda gruba baskıları olmasa da örnek olan bayanlar arasındadırlar. Sevim Onursal ile Dev-Gençli Sema Karagözoğlu açlık grevi konusunda hem fikir olduklarından, bu olay ile koğuşun ortak görüşünden ayrılırlar. Sevim’in dava arkadaşlarını yalnız bırakmamak için başlattığı greve Sema biraz da koğuşa inat katılır. Ve üç gün bu grevi devam ettirir. Öğretmen kızlara İngilizce öğretme isteğindeki inadı da karakterindeki karallılığın göstergelerindedir. *Sema, bunun ötesinde oldukça atak, heyecanlı ve taşkınlığını pek ayarlayamayan bir kız. Tam 12 Mart öncesi Dev-Gençli. Çabuk kızıp, çabuk parlıyor. Bir bakıyorsunuz, Behice Hanım’a karşı bile tam anlamıyla saygısız. Ama kurcaladığınız zaman, son derece iyi yürekli ve insan canlısı olduğunu anlıyorsunuz.* (Soysal.41) Oya Baydar ise genel anlamda yetenekli oluşu ve çalışkanlığı ile grubun örnek isimlerindedir.

Koğuşa ilerleyen bölümlerde milletvekili hanımı gelerek telaşı ile katılan Esin Çelikkın, grubun siyasi görüşüne tamamen zıt bir kişilik olarak ortaya çıkar. İlimli bir sağcı olan Çelikkın, Sevgi Soysal’ın arkadaşıdır. Komünistlerin arasında almamak için gözaltı koğuşuna alınan Çelikkın, Meşgul Melahat ve tanığı olan kadın ile kalır. Gruba dâhil olmak istemeyen, aynı zamanda idare tarafından da dâhil olmaması sağlanan bu kadınla iletişime geçen kişi de eski arkadaşı Sevgi olur. Ela ise karşımıza açlık grevi konusunda aktif olarak katılır. Tıpkı Sevgi gibi basit bir gerekçeyle tutuklu bulunan Ela, gruba uyumu ile bilinir.

İlk tutukluluk döneminde adları geçen kadınların içerisinde ciddi ayrılıklar gözlenmemesinin sebebi, idarece cezaevi kurallarında ağırlaştırmalar yapılmamış olmasına bağlanabilir. Nitekim yazar, henüz tutuklu-er sayılmıyorduk derken de bunu kasteder. Grup olarak karşı çıkılacak ciddi yaptırımların olmaması ve genç kızların çoğunlukta olduğu bir grup yapısının varlığı, yaşanan günleri tutukluluktan çok misafirlik havasına bürümüştür.

Çatışma durumunun ortaya çıkmasında bireylerin şahsi özellikleri olduğu kadar paylaşılan ortamın şartlarının da önemi büyüktür. Nitekim mahkûmlar ile cezaevi yönetimi arasında çok ciddi anlamda bir çatışma yoktur. Bireyler arasında ortaya çıkan sorunların cezaevi yönetimine yansıtılmaması, yasak olmasına rağmen helâda gizlice çay pişirilmesi küçük boyutlu çatışmalara örnek teşkil edebilir. Öte yandan tıpkı mahkûmlara şiş getiren şişman polis gibi, ağaçtaki bir kuşu kurtarmak isteyen kızlara yardım eden genç subay, çatışmanın aksine bir örnektir. Yıldırım Bölge’nin ilk evresinde yönetim tarafından çok da sıkı bir yaptırım olmamış, mahkûmların er olarak henüz kabul ediliyor olmaması nedeniyle mahkûmlar, daha iyi şartlarda yaşamışlardır. Bu da yönetim ile tutuklular arasındaki gerilimi ve çatışmayı bir oranda etkilemiştir.

Dostoyevski, Ölüler Evinden Anılar kitabında hapisane hakkında şunları söyler:

“*Hapishanede, basit bir adam kendisini daha önce yaşadığına benzer bir çevrede hatta daha gelişmiş bulur. Çok şey kaybettiği muhakkaktır. Köyünü, ailesini kaybetmiştir ama çevresini değiştirmemiştir. Okumuş bir adam, kanun tarafından aynen onun gibi cezalandırıldığı zaman çok daha fazla şey kaybetmiş olur. İhtiyaçlarından ve alışkanlıklarından vazgeçmesini öğrenmek, bambaşka bir hava teneffüs etmek zorundadır. Sudan çıkmış balık gibidir.* (Dostoyevski 1998: 70)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/2 Spring 2012

Foucault ise cezaevlerinin eğitici yönü için şu tespiti yapar:

“Cezalandırma işlevi eğer gerçekten bir yeniden eğitime olmak isteniyorsa, suçlunun hayatını bütün olarak ele almak, hapisaneyi onun bu hayatını baştan aşağı yeniden ele alacak olan bir cins yapay ve baskıcı tiyatroya haline çevirmek zorundadır. (Foucault 2000: 365)

Sevim Soysal, aslında sebepsiz yere konduğu bu ilk Yıldırım Bölge sürecinde, çok da bir değişim yaşamadan çıkacaktır. Asıl amacı suçlunun olumlu yönde değişimini sağlamak temeli üzerine kurulu ceza sistemi işlevini yerine getirememiştir bu anlamda. Fakat duygusal anlamda yazara cezaevinin kattıkları da vardır. Kendisini hüznülendirdiği için *Günbatımlarını sevmem* diyen yazar; *İşte günbatımlarının daha daha hüznünlü olabileceğini ilk Yıldırım Bölge Koşuşu'nda, demir kapı üstümüze kapanırken hissettim. Ama yine bu hüznü aşmayı ilk orda becerdim (Soysal 40)* diyerek cezaevinin kendi hüznünü aşmada etkili olduğunu itiraf eder.

Yazar, tahliyesinin ardından sevinç yaşayamadan ikinci kez tutuklanır. İki muhbir ajanın ifadesi ile orduya hakareten tutuklanan Soysal, yine sorguya buyrulur. Ancak bu sefer gittiği Yıldırım Bölge eskisinden farklıdır. *O eski tutukluluk döneminden, “ O zaman sosyalizm vardı,” diye matrak geçmeye o sıralar başlandı. Her gün bir öncekinden, o zaman yine de koşullar iyiydi, diye söz edilir oldu. (Soysal 78)* Bu farklılığı tutuklanmasının ardından alındığı polis odasında yaşamaya başlar. Tahliyesine yakın zamanda bir şeylerin değişmeye başladığını fark eden ancak bu işin kadın polislerin değişmesiyle uygulanmaya başlayacağını sezemeyen yazar, şişman polisin yerine geçen Suna için *esmer tenli, kara kuru bir kız Suna. Evli değil. Sıkıyönetim görevlileri arasından bir koca arıyor kendine. Kirpiklerine sürdüğü bir ton rimelle, üniforması hiç uyumsuz birbirine. (Soysal 79)* demektedir. Değişen kadın zihniyeti ve ilerde karşılaşılabilecek çatışmalar ilk olarak Suna ile gösterilir.

Soysal'ın ikinci tutuklanışta içinde yer aldığı kadınlar koşuşuna bakıldığında epey kalabalık bir liste karşımıza çıkar. İki kişinin dahi beraber yaşadığı ortamda olabilen çatışma, bu kalabalık grubun kaçınılmaz sonucu olacaktır. Ancak bu sefer idarenin baskın tavrı bu çatışmaları biraz da olsa uzlaşmak zorunluluğuna dönüştürecektir. Yazarın çevresinde süre giden bu kadın tipleri hangi özellikleri ile gruba dâhil olmakta ve hangi özellikleri ile gruptan ayrılmaktadır sorusu bize çatışmanın boyutlarını verebilir kanaatindeyiz.

Gözaltı koşuşuna getirilen Sevgi burada üç kadınla karşılaşır ilk olarak. Şişman polisin aksine tutuklulara karşı oldukça sert ve ukala tavırlar sergileyen polis Suna'ya sataşan Türkan Sabuncu dikkatini çeker. *Ben Türkan Sabuncu, kusura bakmayın, ama şu karı sinirimi bozuyor. Her gün gelip lak lak laubaliliğe kalkıyordu, çareyi, ‘Nasıl olsa idamlığınız seni tepeleriz,’ diye korkutmakta bulduk. Şimdi başımız rahat, içeri adımını bile atamıyor. (Soysal 85)* diye kendini tanıtan kıza karşı, polisten hoşlanmayan Sevgi, birinin ona baskın çıkmasına memnun gözükmekte ve bu onları daha ilk karşılaşmada ortak bir bakışın etrafında birleştirmeye yetecek düzeydedir. Bir çocuğu andıran asi ruhlu hırçın Türkan ile beraber, daha anaç tavırlı olan ve aynı koşuşta kalan Gülay Özdeş'in de annesi Huriye Üstün ise sakin ve kavrayıcı tavırları ile farklı karakterde olan kızları kucaklayıcı pozisyonundadır. Öyle ki Türkan'ın bir motor gibi durmadan konuşması karşısında, *Bunca açlığa rağmen bir de bu kadar konuşursan, dayanamazsın. (Soysal 87)* diyerek Denizler için yaptığı açlık grevini hem açığa çıkarıyor hem de gizli de olsa destekliyor. İlk tutukluluk dönemindeki Sema Karagözoğlu ile benzer karaktere sahip Türkan, geçen süre boyunca koşuşa karşı tavrını değiştirmeyecektir.

Sevgi'nin tutuklanışının ardından dört kişiye çıkan gözaltı koşuşu birçok tutuklamalara şahit olur, her geçen gün mahkûm sayısı artar. Sayının artması ile her gelene yatak hazırlama, toplu yaşamın gereği temizlik, gürültü, idareye karşı tavır alma vb. sorunlar ortaya çıkar. Bu sorunu çözme görevini gönüllü olarak asi tavırlı Türkan ile Sevgi üstlenir. Yeni tutuklananların çoğunun

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/2 Spring 2012

önce ciddi işkenceden getiriliyor olması daha ilk adımda koğuşu birbirine bağlar. Bu da yardımlaşmayı zorunlu hale getirir. İlk zamanlar işkenceden gelenlerin üzerine varılmaz ve hatta onların bir süre kimsenin yüzüne bakmaması bile yadırganmazken daha sonra koğuş içinde işkencenin dahi şakası yapılmaya başlar. *İşkence bile şaka konusu oluyor. Evet, işkence bile. Onlara ad takıyoruz. İşkenceden gelenlere. Devos. Kızlara edilen küfürlerin en incesi "orospu", geçtikleri muamele de malum. Dev-os: Devrimci Orosputar Birliği. (Soysal 96)* Kişilerin özel ihtiyaçları da koğuştaki gerginliklere sebep olur. Hamile halde gözaltına alınan Nevin İnanç için kantinden reçel sipariş edilmesi üzerine Kürt kızı Kazime bu kadar lükse gerek olmadığını düşünerek kahvaltı listesine itiraz eder. Partizan tavrı Kazime'nin bu çıkışı diğerleri tarafından sükûnetle karşılanır. Ancak yine de haftada bir kez olsun sıskalar ve hamile arkadaşları için reçelin alınması kararı alınır. *Koğuş sanki kontragerillanın bir uzantısı olmuş. Koparılması mümkün olmayan bir bağlantı var arada. Horlanmış, bir limon gibi sıkılmış arkadaşlar art arda sürdürüyorlar bu bağlantıyı. (Soysal 105)* diye düşünen Sevgi, kimsenin ne kadar keskin olursa olsun görüşünde ısrarcı olmayışını bu koparılması mümkün olmayan bağlantı ile açıklar. Fakat bu sıkı bağa rağmen Saffet Alp'in karısının gelmesi ile koğuşun huzuru kaçır. Nazan, koğuş için tam bir sorun haline gelir gittikçe. *Tümüyle dengesiz davranışları. Tam sessizlik saatinde, ansızın hıçkırma hıçkırma ağlamalar, olduk olmadık zamanda türküler söylerken, havalandırmada polis Suna'yla laubali olup kol kola dolaşmalar (Soysal 110)* diğer kadınları rahatsız eder. Ancak bu dengesizliklerine rağmen kocasının öldürülmesi üzerine koğuştaki kadınlar Nazan'ı teselli edecek, bir anlamda ortak davada buluşuyor olmanın verdiği çemberi koruyacaklardır. *Bu ölümler karşısında herkes ağlıyor. Kimse ağlamaktan utanmıyor. (Soysal 121)*

Yıldırım Bölge kadınlarını birleştiren diğer önemli bir unsur temizlik sorunu olur. Grup hamamda yeterli suyun olmaması üzerine kısa saçlıların avantajlı duruma geldiğini görür ve toplu olarak uzun saçlıların saçlarını kestirmesine karar verir. Bunun için bir berbere, o olmazsa bir makasa ihtiyaçları olduğu idareye toplu bir ifade tarzı takınılarak, istekleri grubun sözcüsü Sevgi tarafından ifade edilir. İdarenin hoş karşılamadığı bu istek bir makas alınarak ve erlerin gözetiminde olması söylenerek kabul edilir. Saç kestirme kararı alan kadınlar ilk olarak Türkan'ın saçının kesilmesi izler. Fakat beğenilmeyen bu kesiş tarzı nedeni ile diğerleri kararından vazgeçer. Bu dönüş grupça daha sonra tartışılmaz bile. Yani grup idareye karşı ne kadar birlikte hareket etme yaklaşımını benimsiyorsa kişisel seçimlere de o oranda saygı gösteriyor görünmektedir. Çünkü kimse kimsenin yatağına, özel davranışlarına karşı çıkmaz. Fakat toplu yapılan ve herkesi ilgilendiren kararlarda farklı sesler yükselir.

Sevgi'nin tutuklanmasının ardından bir ay geçer ki koğuşa ikinci bir Gülay gelir. Daha önceki bir aylık dönemde koğuş içi düzen konusunda, hukukçu kızın Ülker'e işkencelere neden dayanamadığına dair aldığı tavrı, Türkan'ın aslında çok iyi yürekli olmasına rağmen iğneleyici, ön plana çıkma girişimleri dışında ciddi gruplaşmaların olmadığı koğuştaki Gülay gelir gelmez takımını topladı. *Türkan'la şakalaşmalarımıza bozuluyor. "Devrimci ciddiyetle bağdaşmaz,"buluyor. Diye tanıtılarak gelecek tartışmaların da sinyalleri verilmiş oluyor. (Soysal 123)* Bu olay üzerine yazar iç sesinde okura kendisini de bir birey olarak ayrı gördüğünü itiraf ediyor. *Ama sonuç olarak içeri düşmüş bir "burjuva aydını" yım ben. "İçinde bulunduğumuz durumu alaya almayı yakışksız buluyorlarsa, onların bileceği iş." Diyerek, kopuyorum Türkan'ın yakasından. (Soysal 123)* Bu, baştan beri hatta ilk tutuklanıştan itibaren yazarın birçok noktada farklı düşünebilecek ve koğuştakilerle çatışabilecekken idare eder tavrı takındığını ancak kendi görüşlerinden de caymadığını göstermektedir.

Koğuştaki kadınlar toplu olarak kitap siparişleri vermekte ve kitap okumaktadırlar. Kimi dil öğrenmeye devam etmektedir. Küçük Gülay ile yaşanan küçük gerilimden sonra da Sevgi onu daha yakından tanımaya çalışır hatta onu güvenilir bulur. Koğuşun sayısı arttıkça cezaevi yönetimi

Turkish Studies

işi daha sıkı tutmaya çalışır. Yeni kurallar ve yasaklamalar getirilir. Hamam yasağı koymalar, mektupların geç verilmesi bu yasaklamaların ne kadar basite indirildiğini gösterir.

Nazan'ın diğer kadınları tedirgin edici tavrından sonra Aysel görevi devralır. Koğuşa getirilen gececi kadın Aysel'e ilk başta herkes çocuk yaşta oluşu nedeni ile acır. Kadınların içini acıtan Aysel bir süre sonra binbaşı için muhbirlik yapacak ve koğuşun tamamen dışında kalacaktır.

Kalabalıklaşan koğuş bir süre sonra dağıtılır. Cephe davasından tutuklu olanlar İstanbul'a gönderilirken koğuşun ilk dört sakini karşı koğuşa, yani Sevgi Soysal'ın ilk tutukluluk günlerini geçirdiği koğuşa yerleştirilir. Burada eski arkadaşlarından Sevim'i, Naciye Hanım'ı, öğretmen kızlardan Meral ve Güler'i görür. Kalabalık koğuşta gözaltındakinden daha sistemli bir birliktelik işine girildiği ve grup psikolojisinin oturduğuna şahit oluyoruz.

Bizimde gelişimle koğuş, iyice kalabalıklaşıyor. Sessizliği sağlamak da zorlaşıyor o ölçüde. Kısa bir süre sonra, koğuşu disipline sokmak işine önem veriyoruz. Gücümüzü ayakta tutmak, gereksiz yorulmak, gün gün artan baskılara direnebilmek için. Askeri cezaevinin koyduğu kurallardan daha katılarına koyuyoruz kendimize, istenenden erken kalkıp, koğuşu temizliyor, yatakları yapıyoruz. (Soysal 127-128)

Koğuşun kalabalıklaşmasıyla çeşitli fraksiyonların sayısı artıyor. Bu nedenle zaten iç sesi ile de okura farklılığını ilan eden Sevgi, fraksiyonlar dışı bir kişi olarak koğuş tarafından da kabul edilip koğuş sözcüsü seçilir. Artık koğuşun aldığı bütün kararları idareye duyurmak veya idareden gelen şikâyetleri cevaplandırma işi Sevgi'ye, yani sözcüye düşer.

Dışarıda olan bitenler basın yolu ile koğuş kadınlarınca takip ediliyor. Farklı cepheler gelen acı haberler karşısında birleşiyor. Kızıldere olayı sonucunda ordu ve cephe davasından tutuklu olanlar bu acıyı ortak bir acı kabul ederek birleşiyorlar. Ayrıca koğuşta "ölüleri olanlar" ve "olmayanlar" havası esmeye başladı. Birinciler, farkında olmadan da olsa, bu ayrıcalığın havasını basıyorlar. İkincilerin de beklemeye, bu anlaşılır dönemin zaman içinde aşılmasına sabırları yok. (Soysal 143) Tam bu sıralarda dost canlısı kabul edilen Musevi kız Nina ile Gülay arasında sataşma başlar. Yazar, Nina için *Sonuç olarak Gülay'la arasında bir fazla bir fark yok. Çünkü düşünceleri gruplarıyla bağımlı. İkisi de, uzlaşması pek mümkün olmayan gruplardan oldukları için, tartışmalarından bir sonuç beklemek de yersiz. (Soysal 143)* diyerek olaya karşı tavrını belli eder. Yazarın daha sonraki günlerde patlayan küçük burjuva sıfatı tartışmasında Gülay ve arkadaşlarının liderlik savaşımına karşı direnci koğuşun eski düzenine girmesi için oldukça etkili olur. *Burası sivil hapishane değil, koğuş ağalığına kimse özenmesin (Soysal 145)* derken de Yıldırım Bölge'de olmanın farkını kadın tutuklulara hatırlatıyor. Zaten idare her hangi bir cezaevinden çok daha ağır kurallarla koğuşları yönetirken grup dayanışmasının gerekliliği, karşı çıkışları yatıştırır.

İdamların yarattığı gergin hava Kızıldere olayındaki gibi birleştirici olmaktan çok koğuş içini gerginleştirici bir rol yüklenir.

O sıra işkenceler, baskınlar, ölümlerle darmadağın olan bir hareketin çöküntüsü altında kalmamaktı ana sorun. Başını dik tutup inançları başarısızlıkların kuyruğuna takmamaktı. Yılınlaşmamak, ölümlerden de önemliydi handiyse. Oysa şimdi, Kızıldere'nin ardından çizilen çizgi, idamları tek başına önemli kılıyor. Üç gencin ölmesi ya da yaşaması, harekâtla ilgili görünmüyor bize bile. Bize bile anlamsız bir vahşet gibi görünüyordu idamlar. (s151-152)

Belki de bu kopuşu durdurabilmek için Sevgi Soysal, Gülay'ın inat ve kindar tavrına karşılık onunla barışmaya çalışır ve ona çay götürür. Hatta onun aç midesine bir bardak çayın girmesini kendisine karşı olumsuz tavrından daha önemli bulur. Komiser kadının sahneye çıkması ile tutuklu-er konusundaki karar koğuşa sözcüsü aracılığı ile duyurulur. Koğuş kadınları arasındaki ayrılıkların çoğalması sözcülüğün devam ettirilmesi ile idareye asla belli edilmez. Ancak yönetimin

Turkish Studies

koyduğu katı kurallar, özellikle, idamların ardından yetkililere selam verilmesi kuralı, kadınlar arasındaki ayrılıkları pekiştirir. Sürekli gitar çalması ile koğuşun sinirine dokunan Laz kızı Mahiye bu yeni kurallar konusunda forum yapılmasını önerir. Masa etrafında toplanan kadınların bu konuyu ciddiye alışları yazarı bile şaşırtır. Bu kanunu çıkaran milletvekillerinin bile konuyu bu denli tartışmadıklarını düşünür. Süre giden tartışmaların ardından sivriligi ile bilinen Gülay, yine en belirgin hareketi yaparak masaya yumruğunu vurur. Ve kesin karar beklediğini söyler. Çünkü Türkan başta olmak üzere bazı kadınlara idamlarda parmağı olan askeri personele selam vermeyi onur meselesi sayarak kurallara karşı çıkarlar. Bütün bunlara rağmen yönetime karşı tek vücut görünmek amacı ile ortak tavır belirlenmeye çalışılır. Sonunda buldukları koşulların bir uzantısı olarak grup kuralları kabul etmiş görünmeye karar verilir. Bütün bu kuralların ve tartışmaların ardından gelen günlerde koğuş birlikteliğini perçinlemek amacı ile moral gecesi tertip ederler.

Moralin ilk şartı çay. Akşam karavanasından sonra çay demliyoruz. Mehtap Güler’le birlikte ekmekbalı yapıyor. Askeriyenin verdiği bayat ekmekleri, dilim dilim kesip yumurtaya bulayarak, yağda kızartıyor. Sonra da üstüne pudra şekerle karıştırılmış tarçın ekliyorlar. İşte koğuşun “moral tatlısı.” (Soysal 167-168)

İlerleyen günlerde koğuştaki ilaçların toplanması, doktorların yönetimle işbirliği yaparak hasta kadınlara ilgisiz ve alaycı yaklaşımları hatta çay demlemenin yasaklanması, yatakların gereksiz zamanlarda kontrolü bile koğuş kadınlarını yıldırmaz. “Tutuklu” ya da “asker”, burada kapatılmış olan bizleriz ve yaşamak zorunda olduğumuz bir yerde, yaşamanın yollarını da bulacağız. (Soysal 178) diye düşünen kadınlar istediklerine ulaşmak için çaba sarf etmekten vazgeçmez. Baştan beri tüm asiliğine rağmen, Sevgi ile beraber koğuşun çıkarı için çalışan Türkan, helâların açılmasında da üstüne düşeni yapar. Bu konuyu alaya alan Türkan *Leninizmin ilkeleri kapışıldı, bize helâ komandoluğu kaldı (Soysal 181)* der.

Tıpkı bir düzende olduğu gibi her gün sayılan ve asker kabul edilen kadınlar arasındaki birlik idareye karşı kendi içindeki çatışmaları bastırır. Polis Suna’dan başka yine bir polis olan Zafer de kızlara karşı güç gösterisinde bulunma telaşı ile yönetimin koyduğu her kuralı bir kat daha ağırlaştırarak uygulamaya çalışır. Kadınlar arasındaki bağa dikkat çekici bir şey de Zafer’in mektupları masaya bıraktıktan sonra kimsenin gidip almamasıdır. Belki de bu ortak davranış Zafer’in ürkütücü ve üşütücü inadını sürdürmesini engeller.

İlk tutuklanışından beri kendini bir gözlemci hatta bulunduğu koğuşta adi suçtan tutuklu misafir kabul eden daha sonra kendisini küçük burjuva diye niteleyerek gerektiği zaman olaylardan ve polemiklerden uzak duran Sevgi Soysal, mahkemenin kesinleşme kararı vermesi ile misafirlikten ev sahipliğine geçer. Her gün belli saatte kalkıp jimnastik yapmak, soğuk suyla duş almak gibi davranışlarla geçici de olsa bir özgürlük duygusu yaşamaya çalışır. Onun bu alışkanlıklarına zaman zaman, Nina gibi, katılmak isteyenler olsa da Sevgi kendi özgürlük alanını korumayı başarır. Jimnastik şafak grubu tarafından havalandırmada uygulanır. Sevgi’nin gülünç bulduğu bu spor faaliyetine baştan beri muhalefetli tavırları ile dikkat çeken Gülay bozulur. *Yahu kardeşim, böyle serserilik olur mu, erlerin karşısında, bizim halk böyle şeylere bozulur. (Soysal 192)* der. Şafakçıların bir başka ortak faaliyeti de kıyafetlerini dahi paylaşmalarıdır. Nina, bu uygulamayı Mehtap’a *bireysel eğilimlerden, yozluklardan arınmak, diye açıklıyor. (Soysal 193)* Mehtap’sa koğuşta herkes tarafından sevilen bir tiptir.

Koğuş kadınları zaman zaman değişik faaliyetlerle kendilerini hem oylamaya hem eğlendirme çalışmaktadırlar. Sürekli bir okuma, yazma işi içinde olan çoğu kadın gibi hemen hemen hepsi ortak faaliyetler etrafında da birleşirler. İlk tutuklanışta şişle örgü örme merakı ikinci bölümde yünden hayvancık, bebek örmeye, minik minik renkli boncuklardan çiçekler, çiçeklerden kolyeler dizmeye dönüşür. Koğuştaki bu birlik ve direnç, yönetimi, rahatsız etmeye başlar ve Gülay Özdeş’e polis Suna’ya hakareten bir ay mahkûmiyet verilirken koğuşun yarısı, karşı koğuşa

Turkish Studies

nakledilir. Bu dağılımda koğuştaki gruplar yarıya bölünerek gönderilir. *Amaçları, koğuşlardaki birlik ve direnç havasını kırmaktır. Bölünerek güçsüzleşmiş grupların, koğuş içinde birbirlerine düşeceği umuluyor. (Soysal 207)* Yönetimin planlı yaptığı bu değişikliğe rağmen koğuşlardan birlik bozulmaz. Aksine her iki kadınlar koğuşunda da idareye karşı tam bir birlik içinde harekât edilir. Koğuş içindeki tartışmalar önceden de olduğu gibi dışarıya yansıtılmaz. Öyle ki yeni gelen tutuklularda ana ile kızı bile ayıran idare başka çare bulamıyor. İşkence edilerek koğuşa gönderilen Çiğdem ilk gruptaki mahkûmların hareketliliğine karşın oldukça durgun görünür. Moral bulması ve mutlu olması için yapılan bütün şeylere rağmen *Çiğdem sanki bütün bunları görmüyor, duymuyor. Zulüm sanki onu aramızdan koparıp, tek kişilik, her şeye kapalı bir dünyaya atmış. (Soysal 208)*

Havalandırmaya çıkarılmama, çay konusunda kısıtlama gibi uygulamalar kadınları bezdirmeye başlasa da hem koğuş içi hem de karşı koğuş ile ortak harekât devam ettirilir. Örneğin karşı koğuşun Zafer'i görünce ayağa kalkmaması yönünde aldığı karar her iki koğuşa benimsenir. Ancak Zafer'in bu protestodan sonra sık sık koğuşa gelmesi alınan bu protesto kararını tersine uygulamayı gerektiriyor. Yani koğuşlar istediği zaman bireysel de davranabiliyor. Ancak amaç idare karşı tavır almak olduğundan bu amaçtan hiçbir uygulamada şaşılmıyor.

Karşı koğuşta kalan kadınlardan birinin işkenceye götürülmesi sonucu her iki koğuş ortak karar almaya hazırlanır. Açlık grevi yeniden gündeme gelir. Fakat bunun tek başına yeterli olmayacağı anlaşılınca karar karşı koğuşa bırakılır.

İki koğuşta heyecan içinde, yapılan yapılmış.

Açlık grevi yerine yönetime karşı bir şey yapmalıyız.

İki koğuş arasında pusulalar gidip geliyor.

Her türlü haberleşme yasak, ama böyle durumlarda haberleşmenin yolunu buluyoruz her zaman. (Soysal 211)

Koğuşlar tarafından alınan ayağa kalkmama, sayıma çıkmama gibi kararlar yönetimi öyle kızdırır ki iş kadın mahkûmlara şiddete kadar varır. Bu şiddet karşısında kararı bozmak zorunda kalan kadınlar arasında tartışma çıkar. Bu protestonun sürdürülememesi sonucunda Sevgi Soysal belki de ilk kez yüksek sesle fikrini yeni bir direniş başlatmanın anlamsız olacağı yönünde net olarak ifade eder. Gün geçtikçe baskıların artması artık bunları umursamamaya vardırır işi. Aslında Yıldırım Bölge'de bundan sonra tek sorun *gerginlikleri rasgele patlamalara değil, tutarlı ve güçlenen bir direnişe dönüştürmek (Soysal 216)* olur. Koğuştaki kitapların toplatılması sonucunda koğuş içinde yeni bir düzen başlar. Herkes aldığı kitabı değiş tokuş yaparak okur. Bu konuda da çatlaklık çıkararak yine Gülay Büyüközden olur. Kitabı yavaş okuyanlarla hırlaşmaktan geri durmaz. Baskıların çoğaldığı ve direnişin kendi içinde zayıflıyor olsa da idare tarafından asla fark ettirilmeden devam ettirildiği günler peşi sıra devam ederken Sevgi Soysal 1972 yılının Ağustos ayının sonunda sivil cezaevine gönderilir. Rahat rahat çay içebilecek olmanın sevincini yaşasa da yazar, Yıldırım Bölge'den bahsederken, *bana burada yeniden "merhaba" diyen hayatı coşkuyla karşıladım ve en kötü yüzüyle de olsa beni yeniden insanca karşılayan, yüksek duvarlarıyla dış dünyadan koparılmış olsa da, içinde hayatı, memleketimi, insanlarımı yenden bulduğum bu yeri sevdim (Soysal 227)*demektedir.

SONUÇ

Sevgi Soysal'ın Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşu adlı eserinde anlattığı olaylar kendi anılarıdır. Eserde adı geçen Behice Boran, Oya Baydar, Sevim Onursal gibi isimler zaten kamuoyunca da yakından bilinen isimlerdir. Hatıralar genelde ilerleyen yaşlarda kaleme alınmasına rağmen kırk yaşında vefat eden yazarın, 12 Mart İhtilali'nde yaşadıklarını üzerinden çok bir zaman

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/2 Spring 2012*

geçmeden önce Politika Gazetesinde tefrika etmesi, 1976'da da itaplaştırması Türk Edebiyatı açısından önemli bir kazanç olmuştur.

Soysal'ın anılarını anlatırken ideolojiye fazla kapılmaması, dönem toplumunu bireysel acılar, zaafılar, üstünlükler merkezinde; adları siyaset sahnesinde de anılacak bazı isimleri de birer insan olarak anlama olanağı sunmuştur. Gruplar ve karşı grupların zaman zaman çatışma içinde olmasına rağmen yeri geldiğinde, özellikle de yönetim karşısında nasıl uyum içerisinde hareket edebildiklerini örneklemiştir. Olaylara esprili yaklaşımı, ihtilal dönemi yaptırımlarını bir komedi seviyesine indirgediğini göstermesi gibi bir insan olarak Sevgi Soysal'ın zorluklarla mücadele etme biçimini göstermesi bakımından da önemlidir. Bireyler arasındaki tüm çatışmalara rağmen Sevgi Soysal'ın bir dönemi, devletin kendi insanıyla çatışması şeklinde yorumladığı söylenebilir.

KAYNAKÇA

- ALVER Köksal-FİŞNE Mustafa, Sosyolog Olarak Balsac: Bir Edebiyat Sosyolojisi İncelemesi, **Edebiyat Sosyolojisi İncelemeleri**, Haz. Köksal Alver, Hece Yay.
- AYATA Yunus-TONGA Necati, Psikolojik Roman, Romana Yansıyan Yazar ve Türk Edebiyatındaki Bazı Örnekleri Üzerine Bir İnceleme, **İlmi Araştırmalar Dergisi**, Sayı 25, Bahar 2008.
- BAYRAK Mehmet, **Hapishane Edebiyatı ve Sevgi Soysal'da "Tutuklu Kadın"**, Politika Dergisi, 27.11.1976.
- COŞAR A. Mevhibe, İntikam: Öznesi de Nesnesi de Mağdur Bir Duygu, **ACTA TURCICA**, Yıl 3, Sayı 1/2, Oca 2011.
- DOĞAN, Erdal, **Sevgi Soysal Yaşasaydı Âşık Olurdum**, Everest Yay., İstanbul 2003.
- DOSTOYEVSKİ, **Ölümler Evinden Anılar**, Çev. İrina Vassilieva Gündoğdu, Toplumsal Dönüşüm Yay., İstanbul 1998.
- ESCARPIT Robert, **Edebiyat Sosyolojisi**, Çev. Ali Türkay Yazıcı, Remzi Kitabevi, İstanbul 1968.
- FOUCAULT Michel, **Hapishanenin Doğuşu**, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, İmge Kitabevi, Ankara 2000.
- İDİL, Mümtaz, **Bir Sevgi'nin Öyküsü**, Kültür Bakanlığı Yay., Tarsus 1998.
- SOMUNCUOĞLU Gamze, **Sevgi Soysal'ın Yapıtlarında Kadın Kimliği (Tutuklu Perçem, Tante Rosa, Yürümek)**, Bilkent Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Haziran, Ankara 2002.
- SOYSAL Sevgi, **Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşu**, İletişim Yay., İstanbul 2010.
- TARHAN Nevzat , **Toplum Psikolojisi**, Timaş Yay., İstanbul 2010.